

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdiednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRSÁK:

HEGEDÜS ISTVÁN

ÉS

KISS SÁNDOR.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ívnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illető a szerkesztőhöz (lakik a belső-középutcában 31. sz. a.); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagútca, 15. sz. a.) küldendők.

A tanító-egyletek reformjához.

(Folytatás)

A tanító-egyletek céljából kifolyólag szól Vizer úr azok legfőbb feladatáról: a népnevelés tökélyesbítéséről, annak hiányai, akadályai elhárításáról. Ha t. kollegánk mélyebben gondolkozott azon tárgyról, melyet napi kérdéssé tett, itt lett volna igazán helye, hogy egy pár gyakorlati eszmével mutassa meg, hogy mit kellene tenniök a tanító-egyleteknek a végre, hogy a népnevelési hiányokat foltozgassák, fedezgessék. De ő a gyakorlati, s így tán. valami haszonnal is járható tér helyett itt is egy szép kifakadással üti el a dolgot, mondván: „Népnevelési hiányaink óriások! Itt uraim minden egyleti tagnak elefánt erő s hangya szorgalom szükséges.“ Ez így elég szép mondat, pedig csak vázlatban mutattam fel; de ha ennyiből áll az ige testté - levése, akkor — bizony mondom — a tanító-egyletek még nélkülözhetőbb intézmények lennének, mint voltak. — E pontra — a népnevelés előbb vitelére — vonatkozó nézetemet e tervezet hátra levő részének rövid bemutatása után fogom elmondani.

A népnevelés egyik nagy akadály, — a tervezet írója szerint: hiánya, — hogy a néptanítók nem foglalják el az államban azt az állást, melyet nekik fontos hivatásuknál fogva elfoglalniök kellene. Nincs meg azon tekintélyük, nem részesítetnek azon közbecsülésben, melyeknek léte szükséges lenne működésük sikeressé tételéhez. Ennek okai: 1. gyarló anyagi díjazásuk; 2. maguk a tanítók sem becsülik eléggé egymást; s így

hogy kívánhatjuk, hogy mások becsüljenek? 3. a tanítók igen nagy része inkább szereti a megállapodást és nyugalmat, mint a haladást és szorgalmas munkálkodást, s ennek folytán igen nagy rész nem felelhet meg képzettsége hiánya miatt hivatásának. . . . Ez akadályok elhárítására az egyletek vannak hivatva. És minő eszközökkel? Az által, hogy 1-ör: hozzanak a tanítók közt őszinteséget, bizalmat és becsülést létre; 2-ör: hassanak oda, hogy minden tanító legyen az egyletnek munkás tagja, s mintegy kényszerítettésként által az önképzésre.

Tagadhatlan, hogy az itt elészámlált körülmények, a hol azok meg vannak, zsidbasztólag, akadályozólag hatnak a népnevelés ügyének előmozdításában; azt is megengedem a tervezet írójának, hogy azok egy részét az általa ajált eszközökkel is elháríthatják az egyletek: de e félve kimondott helyeslésünkből ne hogy azt következtesse, mintha mi is azon hitben lennénk, hogy ily úton és módon reorganizálni lehetne a népnevelés-ügyét. Sokkal mélyebbre kell nyulni a dolog ez ágánál is, mint a hogy teszi e tervezet. Egyelőre azonban csak ismertetni levén szándékom, tovább megyek.

A tanító-egyleteket nélkülözhetlen intézményé teszi „5-ör: ha az egylet az üldözött tanítókat pártolás alá veszi, s az eltévedteket jobb útra téríti.“ Itt már Vizer kollegánk is elemiben van: a gyakorlati élet terrenumára is leereszkedik. Elmondja ugyanis, hogy nem úgy érti ő ezt a dolgot, hogy a tanító-testület az üldözött collega üldözöjének büntető birája legyen; hanem úgy, hogy az üldözött kollega ügyét — ha az békés úton

el nem intézhető — fogja fel s panaszát az illető törvényhatóságához terjesztsze be igazságszolgáltatás végett. Ha az első helyen nem nyer, felbbezzen mindaddig, míg az üldözötnnek igazság szolgáltatik. Ez is egy tétel a sok közül, mely hivatva van a tanító-egyleteket reorganizálni, azokat nélkülözhetlen intézménynyé tenni! . . Nem tudom, hogy a tervezet írója, hogy gondolkozott, midőn e sorokat írta; de anynyit tudok, hogy ez is ép oly felesleges szószaporítás, realis alapot nélkülöző phraseologia, mint az egész operatumának nagy része. Avagy nálunk más mértékkel mérik az igazságot a tanítónak, és mással az e körön kívül állóknak? Vagy a törvény az ő ügyében nem törvény, hanem csak kegy, melyet testületi fellépés nélkül neki nem szolgáltatnak ki? . . . Legyünk igazságosak: ne jajgassunk ott és akkor is, a midőn és a hol nincs rá okunk, mert ily magunktartásával a társadalom jó indulata helyett annak megvetését vonhatjuk magunkra.

A 6-ik pont szerint „a tanító-egyletek feladata a népet a népnevelés ügyének megnyerni.“ Eléri pedig e célját az által, ha az egyletek vándor szakgyűléseik által a népet mintegy bevonják magukhoz, hogy az itten lássa ügybuzgal munkát, melyet gyermekei érdekében kifejtünk. Ha Vizer kollega azt hiszi, hogy ezzel mindent megtettünk, ám boldogítsa hite; itt több észrevételem nincs e pontra.

A 7-ik pont szerint az egyletek feladata a tanítók anyagi helyzetét — lehetőleg — javítani. E feladatát azzal valósíthatja, ka alakít minden egylet egy-egy „segélyző alapot“, melyből tehetetlen kollegáink, özvegyeink és árváink idővel némi segélyt kaphassanak. E kérdés részletes kidolgozását Vizer pályatárs egy külön értekezésre tartotta fen. Így e tárgyra vonatkozó észrevételeinket mi is akkorrá hagyhatjuk. Ohajtom, hogy ezen kérdésnek sikeresebb legyen gyakorlati megoldása; ohajtom pedig ezt anynyival is inkább, mert nem titkolhatom, hogy e kérdésnek akadályai valóban sokak és nagyok. Hogy többet ne említsek, ilyen a tanítóknak, kik önmaguk kell, hogy ez alapot megteremtsék, ismert anyagi körülményeik; másfelől állomási helyök esetleges változtatása.

Végre 8., a tanító-egyletek feladata a népiszkolák tanszereit s tankönyveit javítani, illetőleg

újakat szerkeszteni. E feladatot legsikeresebben magok a néptanítók s főleg a tanító-egyletek oldhatják meg. Im végre egy pont, mely iránt ajánlójával egyetérthetünk, ha bár e kérdés gyakorlati megoldásának oly sok módozata lehet, hogy itt sem kis vitát szülhetne a beljebbhatolás.

Legkevesbé helyeselhetjük Vizer úrnak azon tervét, a melyet a néptanítóknak egyletekbe sorakozására s az egyletek által tartandó gyűlésekre vonatkozólag ajánl. Számokban mutatom ki e terv gyakorlatiasságát (?!) mert ez úton könnyebben és rövidebben célhoz érhetek. Nevezetesen:

Lenne e terv szerint minden megye területén egy megyei tanító-egylet; ennek alfajai: vidéki tanító körök és körök szakosztályok. A megyei tanító-egyletek alkotni fognak kerületenkint kerületi egyleteket, végre a kerületi egyletek öszszesen alkotják az országos tanítói szövetséget. E tervezet szerint tehát egy-egy tanító öt rangú egyletnek lenne tagja. A mi a gyűlés-tartást illeti:

A vidéki körök tartanának egy évben 12 gyűlést; a szakosztályok 24-et; megyei gyűlés lenne 4, kerületi 1, országos 1. Sommázva e számokat: egy-egy tanítóra esnék évenként nem kevesebb mint 42 gyűlés, nem számítva be ide a bizonytalan számú választmányi gyűléseket, pedig Vizer úr ilyeneket még a vidéki körök számára is tervezett. Mondhatom: gyakorlati (!) tervezetének ennél méltóbb befejezést nem is találhatott volna.

Ezzel végére értem a pécsi tanító-egylet által a hazai tanító-egyleteknek megküldött azon tervezet ismertetésének, mely hivatva akart lenni arra, hogy a tanító-egyletek jövőben nemcsak a tanítókra, hanem az általános népnevelésre is nélkülözhetlen intézményt képezzenek. Az elmondottak után, ha egyéni véleményemet általánoságban kell ez operatumra nyilvánítanom, az bizony — a legjobb akarat mellett sem lehet — kedvező. Nem; mert tervező pályatársunk a felvetett kérdésnek többnyire csak felszínén mozog; majd sehol sem nyúl mélyebbre a dolog titkaiba. Aztán a tanító-egyletek törekvése céljául kitűzött elvei vagy olyanok, melyeket eddig is igyekeztünk valósítani, s hogy egészen megnyugtató eredményekre még eddig nem juthattunk, annak oka az, hogy az eszközök törekvéseink valósítására

nem voltak elégségesek; vagy pedig olyanok, melyek újak ugyan, de az egyleti működés keretébe nem tartoznak. Hiánya továbbá e tervezetnek, hogy nélkülözi a gyakorlatiasságot; az egész csak egy, a körülményekre nem sokat tekintő elmefuttatás. De mindezek dacára van egy érdeke Vizer pályatársunknak, az t. i. hogy felvetett egy olyan kérdést, mely méltó arra, hogy gondolkozása tárgyává tegye a hazai tanítói kar. És így, ha a többi egyletek is figyelmükre fogják méltatni e tervezetet: hiszem, hogy a pécsi tanító-egylet, ha bár csak közvetve is, de célját el fogja érni. Ugyanis az e tárgyban megindítandó vitatkozások és eszmecserék folytán valóban olyan lehet nem sokára a tanító-egyletek működése, hogy azok nem csak a tanítókra, hanem és főképp az általános népnevelésre is nélkülözhetlen intézményt fognak képezni.

Jelen értekezésemmel két célt tűztem magam elé: bemutatni a pécsi tanító-egylet által a hazai tanító-egyleteknek megküldött reform-tervezetet, szükségesnek vélt észrevételeim kíséretében, és 2-or: elmondani egyéni nézeteimet a felvetett fontos kérdésben. Amazt illetőleg az elmondottakkal már röviden beszámoltam, ezzel még adós vagyok. Erre térek tehát.

Hazai közoktatásügyünk állapota, — a közoktatásügyi kormányának eddig az országgyűlés elé terjesztett jelentéseiből láthatólag — fokozatos javítást, egyre megnyugtatóbb képet nyújt. Míg 1869-ben a tankötelesek alig 47%-a nyert elemi kiképzést, ma már 70%-ra emelkedett az ilyen oktatásban részesülők száma. Ezen öröndetes javulásában hazánk szellemi viszonyainak, ha kis részben is, de elvitázhatlanul befolytak a hazai néptanítói egyletek is. Ennek dacára is, nézetem szerint, a tanító-egyletek — legalább a menyinyire én működésüket ismerem — még ma sem jutottak el oda, hogy elmondhatnók róluk, hogy hivatásuk egész nagyságát, működésük egész körét felfogták.

Auguste Comte, kit Mill Stuart igen találóan nevez a társadalmi tudományok Newtonának, egy nagy elvet mondott ki, mely, a míg egyfelől örök igaz marad, addig másfelől egy nemes célt is tűz ki mindazok törekvése elébe, a kik az emberiség érdekét hordják szívöken. Áll pedig ez a nagy elv abból, hogy „az emberi szellem fejlő-

dése nem egyes emberben, hanem az egész emberiségben éri el célját.”

E néhány szóban van letéve minden néptanító-egylet programja. A nép egyetemére terjeszteni ki a szellemi világát: ez a néptanítók s tanító-egyletek hivatása; ez az ő legszentebb feladatuk. Midőn működésünket csak is a gyermekvilágra s a jövő nemzedék képzésére irányozzuk, ezzel feladatunkat csak félig oldottuk meg. Egy nemzedék letünésétől várni csupán értelmi hajnalodást hazánk egén, ezt teheti bárki is, csak a néptanítói osztály nem. Ha a tömeg értelmi sötétségének oszlatására irányzott munkánkban a most élő népet teljesen figyelmünken kívül hagyjuk: ennél nagyobb mulasztást alig követhetünk el a jövőt illetőleg s az ehhez kötött reményeink valósulását semmivel sem tehetjük kétségesebbé.

A lelki világ ép úgy öröklődik, mint a faji jelvények. Gyáva nyúl nem szül oroszlánt; buta nemzedék sírja nem lehet bölcsője egy felvilágosult útokornak. Ha áll e tétel, már csak ezen egyetlen egy körülmény is határozottan arra utal, hogy működésünk körét a jelen népére is terjeszszük ki; hogy szoros értelemben vett néptanítók legyünk, ne csak a jövőt illető számításunkkal, de a jelen szükségéi által kimutatott cselekvési körünk méltó tekintetbevételével is. Erre ösztönöz továbbá az is, hogy a jövőre célzó intézkedésünkben is csak úgy remélhetünk megnyugtató eredményt, ha azt a népet, melynek gyermekét emberré nevelni akarjuk, törekvésünknek megnyerjük. Ennek rokonszenve nélkül, vagy éppen akadályozása mellett, minden szakavatott buzgalmunk mellett is, igyekezetünk a legtöbb esetben csak mulékony hatású és olyan lesz, mely állandó eredménnyel éppen nem biztathat.

Ehez járúl még másfelől az a körülmény is, hogy ha működésünk körét a népelemnek csak a legzsengébb rétegre terjesztjük ki, ezzel még annak a kevés jónak a meggyökerezhetését is veszélyeztetjük, melyet korábban éppen mi magunk ültetünk a fogékony gyermeki kebelbe. A népiskola az egyén életének oly korai és oly rövid szakára terjed ki, hogy távolról sem nyújthat garantiát arra, hogy innen az individuum az értelmi és erkölcsi qualificatio azon fokával lépjen ki, melynek segítségével majd becsületes, észszerűen tenni tudó és akaró tagja legyen nemzetének, az embe-

riségnek. Az értelmi fejlődés ezen foka, — már pedig ez a kriteriuma a valódi népmiveltségnek — nem szereztethetik meg a népiskolában; itt annak csak a magvai hintethetnek el. S ha így: megszünt volna már a népiskola küszöbével minden kötelességünk? Csak az volna-e teendője a néptanítóknak, hogy üdvös működésüket csupán a kezdeményezésre szorítsák s a további fejlődést aztán egészen a véletlen esélyeire bízzák?

Im e nézetek, e tettekben megoldást váró kérdőjelek kényszerítének arra, hogy csatlakozzam Vizer kollegánk reformot sürgető pártjához; hogy azon meggyőződésnek adjak kifejezést, miszerint a néptanító-egyletek nem fogták fel hivatásuk egész nagyságát, nemes működésük egész körét. A tanító-egyleteknek eddigi törekvése egyre-másra arra szorítkozott, hogy iskoláinkban jobb tanítás-módot honosítsunk meg, s társulati úton kiképeztetésünket kölcsönösen elésegéljük, önképzésünknek helyes irányt adjunk. Nem mondom, hogy ezzel a sürgősebb teendőink közül a másodrangúakat ragadtuk volna meg; sőt ellenkezőleg: a múltat tartva szem előtt, azon meggyőződésben vagyok, hogy helyesen cselekedtünk. Ez azonban telyeséggel nem foglalja magában a jövőt illető helyeslést is. A körülmények egyleteink fenállása óta sokat változtak, s ha használni akarunk továbbra is, e változott viszonyokra tekintettel kell lennünk. A legközvetlenebb akadályok, a melyek minden erőinket eddig igénybe vették, kisebb-nagyobb mértékben el vannak hártva: iskoláinkban kielégítőbb nevelő-oktatói eljárás honosult meg; fenállásunk rövid ideje óta, — a mint ezt az országgyűlés elé terjesztett 'miniszteri jelentés mutatja — több mint ezer a tanképesítést nyert tanítóink száma, s így, ha eddigi programunk nincs is a tökély minden javítást kizáró stadiumára jutva, a mint az nem is lehet, mindazonáltal legközvetlenebb érdekeinkben van annyira haladás, a mely által lehetővé lett, hogy működésünket szélesebb körre is terjesszük ki, s hivatásunk betökéséhez egy lépéssel ismét közelebb járuljunk.

E lépés, a mint azt az elmondottakban eléggé hangsúlyoztam, nem lehet egyéb mint a társadalom azon contingensének is, mely ma képezi a népet, bevonása kultur-missiói munkánk körébe, a menyenyiben ez a rendelkezésünk alatt ál-

ló eszközök korlátozottsága mellett elérhető. Ez azonban óriási munka, melylyel szemben az egyesek legjobb akaratú törekvése is aligha hajótörést nem szenvedne. De épen e körülmény teszi nélkülözhetetlen intézménynyé a tanító-egyleteket, s ez szolgál irányadó pontul a jövőben reájuk nehezedő feladatok legfontosabbikának kiválasztását illetőleg. Itt van hivatva a tanítói kar testületileg, egyesített erővel látni a munkához, s ha e célt az eddigiekkel összekötve igyekszik valósítani: hivatását egész terjedelmében felfogta.

Az elmondottakban sarkallik a tanító-egyletek reformálását célzó nézeteim elméleti része, általános vonásokban; áttérek tehát most a kérdés nehezebb oldalára: a gyakorlati kivitelre.

Kiss Sándor.

(Folytatjuk.)

A gyermek-bálok.

A múlt hét nagyfontosságú (!) eseménnyel kezdődött s alig csekélyebb fontosságúval végződött városunkban. Hétfőn (február 5-én) a „Mária-Valéria“ nevű, helybeli árvaház választmánya rendezett nagyszerű álarcos és táncos gyermekbált a táncteremmé átalakított színházban; szombaton (febr. 10-én) pedig a belvárosi Fröbel-intézet előjárósága adott — „több szülő kértére“ (!) — énekel, szavalattal, táncal stb. fűszerezett, kedélyes társas vacsorát az intézetét látogató gyermekkerthi és elemi isk. növendékek számára. Mondja aztán még valaki, hogy nem haladunk! . . . Dehogy nem; hisz még csak néhány lépés — vagy hogy társadalmunk rohamos szellemének még inkább inyére fejezzük ki magunkat — még csak néhány, „merész ugrás“ hátra — és szépen benne vagyunk az örvényben, a melyet magunk ástunk — és mintha kikerülhetetlen vesztünket éreznők — napról-napra mind lázasabb sietséggel ásunk magunk a családi boldogság és a társadalmi jólét sírjának.

„De hát ugyan olyan nagy dolog-é egy kis gyermekből s egy egészen családias színezetű, ártatlan társas vacsora, hogy ezért már a világ végét kell jósolgatni?“ — mondhatják erre azok, a kik oly nagyon szeretik hinni és hirdetni, hogy mindaz, a mi gyermekekkel s az ő körükben történik, okvetetlen ártatlan dolog.

Bizony nagy a, — kivált az első! Mert, ha nem lett volna nagy, hát csak nem írt volna ilyen referátat róla az egyik helyi, napi lap — a különben komoly „Kelet“: „A „Mária Valéria“ árvaház árváinak javára ismét egy kedves estét szerzett a kolozsvári közönségnek nőink kifogyhatatlan találékonysága. A 3 éves gyer-

mektől a 15 évesig s onnan az őszbehajló tatáig és máig a legválogatottabb közönség (Kár, hogy nem írta ki már a t. tudósító úr még névszerint is ez „élite“-nek kivált a 3-tól 15 éves tagjait!) zsufolásig megtöltötte tegnap a táncteremmé alakított színházat. Sok medicinae doctor és paedagogus ijesztgette ugyan (Oh, lelketlenek!) diptheritissel és meghűléssel a szülőket, de azért mégis mintegy száz pár szebbnél-szebb apróság vett részt a mulatságban. 10 órakor indult meg a közönség roppant derűltsege mellett az apró dominókból és zarándokokból álló álarcos menet, s repesett az atyák és anyák szíve örömeiben e gyönyörű, kis csapat látására.

Repeshetett is, hiszen a mint az ezen kérdésben egészen helyesen ítélő és referáló „Magyar Polgár“ írja: „Nem sokára elkezdődött a tánc, s a legifjabb generáció uszott az örömben éjfélig. Kis leánykák, kacér csinnal öltöztetve, apró gavallérok fodros fűrtökkel, — s ajkaikon az ellesett udvarias phrasisok: tanúságos kép a gondolkodó ember számára! „Nagysád neheztel reám?“ „Nem nagyon; pedig volna reá okom!“ — „Mindig kegyetlenkedik! Pedig ha tudná!“ — „Ne beszéljünk e dolgról, — mindent láttam . . .“

„Ez a párbeszéd — folytatja a „Magyar Polgár“ — egy alig 10 éves leánya és egy, egyetlen nappal sem idősebb gavallér közt folyt le, a második négyes előzenéje alatt. A kis leány sohajtott, — a gavallér nem talált szavakat érzelmeihez, — e sorok írója pedig tovább haladt, nehogy a melegebb nyilatkozatoknak akarata ellenére tanúja legyen. És a papa és a mama? . . . Azok gyönyörködnek e korai érettségben, s boldogok, mert kis leánykájuk már kacérkodni tud!“

Imó: „Így élünk mi Kolozsváron,
a gyermekbál hazájában!“

Hanem a még csak „hagyján“, ha csak mi élünk így; de úgy látszik, hogy — kivált a nagyobb városokban — országszerte divattá lett: a nagyok szerepeit a kicsinyeknek osztani ki s velük játszani le.

Itt egy jótékony célú előadáson szaval vagy énekel egy alig 8—10 éves kis leány; amott meg egy más hasonló korú az ország egy „nagy halott“-jának emlékszobrát leplezile vagy koszorúzza meg ékes beszéddel. Ha ma egy gyermekkertbe lépik be valamely „magas vendég“, bizonyos lehet benne, hogy ez „intézet“-nek valamelyik deklámálni szerető kis növendéke oly hatalmas orációval fogadja, hogy ő — az „ünnepelt“ — ha még úgy felszavarja is az esztét, csak alig tud rá valamit felelni. És ha holnap, az ország fővárosában, nagy ünnepélyességgel nyítnak meg gyermekkertnek s óvóképzőnek egy fényes palotát: ott beszél a világon mindenki, csak senki nem azok közül, a kik e palotának lelke és szelleme kell, hogy legyenek, — senki nem a tanárok vagy tanítók közül. Elég tőlük, ha megírják és ügyesen betanítják azt a néhány üdvözlő sort, a melylyel az intézet egy „sokaktól irigyelt, boldog“, kis növendéke „személyesen nyújtja át“ magának ő felségé-

nek — Magyarország királyaszszonyának — az „elkötelezett“ árvák hálakoszorúját.

De nem erről van most szó, hanem a gyermek-bálokról! Maradjunk tehát ezek mellett, s mondjuk el őszintén: miért tartjuk mi időtleneknek, helyteleneknek, sőt károsnak és veszélyeseknek is ezeket s általában a gyermekek mindazon mulatságait (?), a melyeket minden útonmódon a nagyokéinak kaptáira akar verni ez a mi bomlott társadalmunk?

Váradi Károly.

(Folytatjuk.)

EGYLETI KÖZLEMÉNYEK.

B. Eötvös József emlékezete.

(Február 2.)

„Magyarország új alkotmányának szellemi szerzője“, B. Eötvös József, 1871 február 2-ik napján megszűnt élni. Mit vesztett benne nemzetünk, mutatják művei. Ifjúságától fogva utolsó lehelletéig a nemzeté, a hazáé volt ő. Hunyta után is hat nemzetére. Magasztos eszméi vezéresillagokként világítják be a magyar nemzet művelődésének lassú folyamát.

A kérdés, melyet az ország törvényhozóihoz intézett, 1848 augusztus 3-ik napján, egy évszázadra szóló intéstül szolgálhat nemzetünknek:

„Kérem a háztól, akar-e mindent elkövetni, hogy e pár szó: „szabadság és egyenlőség“ valósággá váljék? Nevelés nélkül az egyenlőség semmi; nem egyéb, mint pusztaság; a nevelés az, mely által az alsó néposztálybeliek az állam által nekik adott jogok élvezetére képesekké tétetnek!“

A munka, melyet e kérdéshez képest ő kezdett meg, a magyar nemzet jövőjét biztosítani képes intézmények alapja.

A magy. nemzet elismerése követte nagy fiát a sírba s a nemzet legszerényebb napszámosai, a néptanítók, emléket emeltek nevének. Nem áll ezen emlék fényes helyen, nem alkotta azt művészi ihlettel mester keze; de meg van benne a nagy férfiú iránt való kegyelet és az arra való képesség is, hogy egykoron B. Eötvös József nevéhez méltó lehet.

A magyarországi tanítók által B. Eötvös József emlékezetének szentelt szobor leleplezésének ünnepét üljük ma, szerényen. Vajha jövőre nagyobb sikerrel tehetnők ezt! Lássátok hát hazánk néptanítói az emléket, melyet hálátok alkotott:

P á l y á z a t.

Az „Eötvös-alap“-gyűjtő központi bizottság alapszabályaink értelmében az 1877-ik évi január közepéig begyűlt adományok és rendes évdíjak összegének feléből egy kétszázforintos, három egyszázforintos ösztöndíjt, egy

egyszázforintos és egy ötvenforintos segélyt alkotott, s felhívja az illetőket, hogy ezek elnyerése céljából „a magyarországi II. egyetemes tanítói gyűlés 50-es bizottságához” címzendő folyamodványukat a f. 1877 é. márc. 25-ig alólirotthoz küldjék be.

A 200 forintos ösztöndíjra pályázhatnak egyetemeken tanuló azon ifjak, kiknek szülőjük népiskolában, polgáriiskolában, képezdében vagy kisededóvintézetben, mint tanítók v. tanárok működnek s az alaphoz évdíjaikkal hozzájárultak.

A százforintos ösztöndíjakra a főgymnasiumokban, főreáltanodákban, képezdében vagy akadémián tanuló fenn jelzett jogosultak gyermekei pályázhatnak.

A százforintos és az ötvenforintos segélyért, szegény sorsú, keresetre képtelen tanítók, vagy ezek özvegyei, esetleg nyomorék árvái folyamodhatnak.

Az ösztöndíjakért folyamodók mellékelni tartoznak 1-ször tanulmányaikról szóló s az illető tanintézet által kiállított bizonyítványokat; 2-or azon tanító egyelet ajánlatát, melynek szülőjük tagja; 3-or arról szóló okmányt, hogy szülőjük az „Eötvös-alap”-hoz évdíját befizette. (Ezért az illető gyűjtőbizottsághoz vagy alólirotthoz fordulhatnak.)

A segélyért folyamodók szegénységi bizonyítvánnyal és az illetékes tanítói egyelet ajánlatával tartoznak folyamodványukat felszerelni s azt igazolni, hogy vagy maguk vagy övéik az „Eötvös-alap”-hoz rendszeresen hozzájárultak 1 frt évdíjkkal.

Budapesten, 1877 február 2.

Péterfy Sándor,

az „Eötvös-alap”-gyűjtő közp. bizottság elnöke.
(Deákter 3)

T Á R C A

GYÖNGÉDSÉG és TEKINTÉLY.

II.

Barátom, e mély meggyőződés hangján mondott szavak után, hirtelen távozott, engemet nagy lelki izgatottság martalékaül magamra hagyott. Az az nem magamra, hanem e kínos töprengések között: „Mi egyetemes igazság volt az ő fájdalma kitérésében? . . .

Hát a család, a társadalom jólétének egyedüli horgonya, csakugyan fenyegetve volna-e?

Az apai tekintély, a család jólétének ez egyik öre, eszköze, csakugyan kockán forogna-e?

Hát gyermekeink valóban azon veszélynek volnának-e kitéve, hogy anynyit veszítsenek erkölcsiség dolgában, mennyit az apjuk veszt tekintélyéből? Hát e két dolog csakugyan anynyira feltételezi-e egymást, hogy a mint az apa tekintélye súlyed, a gyermek is a szerint romlik? . . .

Ezek voltak a kínos kérdések, a melyek végzetszerű ellenállhatatlansággal törtek föl apai lelkemből. Egész éjem e feladat megoldása végetti tépelődéseim közt telt el és ezért korán reggel, midőn fejem még zúgott a hat órai elmélkedéstől, barátomhoz siettem.

Zavart állapotomban sokat kborolhaték, mert már ütötte a tizenegy órát, midőn ajtóján kopogtaték. Egy ifjú nyitá meg az ajtót; ez éppen az ő fia volt. Soha se láttam az előtt. Első érzelmem iránta heves ellenszenv érzése volt. Borzasztó vétke, — mert mi lehet gyűlölete-sebb, mint egy atya iránt tiszteletlen fiú? — rám nézve még arcát is eltorzítá. Pedig jó formán szemügyre sem vettem vonásait; nem láttam egyebet csak azt, a mit el-

követett. Észre vette-e ő titkos viszsztatetszésemet, nem tudom; de nagyon halvány lett és hallgatag maradt előttem, ki magam is hallgattam. Midőn az első zavar elmúlt, kérdezém: beszélhetek-e atyjával? mire ő zavart hangon azt felelé, hogy el ment hazulról. Erre névjegyemet adtam kezébe s távozni akarék.

— Móricz atyja! — kiáltott fel hevesen, a mint a névjegyre pillantott.

— Ön ismeri fiamat? Kérdém éléken.

— Igen! Ki ne ismerné őt közöttünk?

— Önök között? . . .

— Én mint künnlakó ugyanazon tanintézet tagja vagyok, a melyé ő. Oh az ön fia, uram, az ön fia! Mint szeretnék hozzá hasonlítani!

E szavakat oly megindulással mondá, a mely inkább meglepett, mint meghatott. Nem tudtam elképzelni, hogy egy olyan ifjú, ki fiamat enynyire becsüli, miként lehessen rosz fiú. Akaratom ellenére hirtelen hozzá léptem és kezét a harag és szájalom vegyes érzelmei közt megragadva, így fakadtam ki:

„Szerencsétlen gyermek, hát akkor hogy volt képes?..

E pillanatban atyja lépett be. Megállottam s megmerevült a meglepett is.

„Mit csinálsz te itt? mondá az atya fagyos hangon. Ugy tudom, most éppen munka-órád van? . . .

— Azt hittem, felelt a fiú hebegve, hogy te . . . hogy apám . . .

— Hagyj magunkra!

A hibás ifjú lesüté fejét és arcán a fájdalom igaz kifejezésével távozott.

Méltatlankodásomban akaratom ellen némi szájalom

vegyült. S mikor az ajtót betevé, nem is tudtam megállni, hogy ezt ne mondjam barátomnak:

— Gyöngeség e gyermek iránt előbb mértéktelen volt, de bizonyos vagy-e abban, hogy szigorod is, nem lesz-e szintén az?

— Az után, a mit tett? . . .

— Tette nem menthető; de a túlságos szigor-e a legjobb gyógyszer oly lélekre, melyet végre is mi tettünk betegé?

— Te nem tudod, hogy szívem menynyire meg van sebezve és hogy elvesztém eszemet!

— Tudom, mert bajodat magamévá teszem.

— Nem csak szívem van bántva; de elveim is cserben hagynak. Nem tudom többé: mi kötelességem, mi jogom?

— Éppen ennek megbeszélésére jöttem hozzád.

Barátom kezét nyújtá, leültünk és egy percnyi hallgatás után így kezdék beszélni:

„Nemde abban mindketten megegyezünk, hogy a forradalom, mely a családban ment véghez, általánosan tény.

— Igen.

— Nemde ellenállhatatlan?

— Attól tartok!

— No lásd, e tény az, mely kételyt támaszt benem az iránt, hogy elmondhatjuk-e jogosan: valóban rossz volt-e e forradalom? Általános tényt majdnem gondviselés-szerű ténynek tekinthetünk.

— Hogyan? Ha egy bűn általános: kimented? Ha egy városban száz, kétszáz, háromszáz szerencsétlent találasz, kik ugyanazon nagy erkölcsi betegségben leledzenek, kimondod rá az átkot; de ha az egész város e bajban leledzik, azt mondod, hogy ez a gondviselés törvénye? Kényszeríted az istent, hogy aláírja az emberek bűneit? . . .

— Ne heveskedjünk! Kérdezzük meg a józan ész, — csupán csak a józan ész. Nem hasonlíthatunk betegséghez oly forradalmat, mely anynyi száz óta minden akadályokon keresztül útát tör magának; mert jegyezd meg, neki is van már hagyománya. Hiszen a rómaiak kora óta minden korszak panaszkodik az apai hatalom csökkenése miatt; pedig az apák hatalma is ugyan azon átalakuláson ment át, melyen az uralkodók hatalma.

— Itt félbeszakítlak. A forradalom felforgatta az isteni jogot és jól tevő. Azt mondta ki, hogy az uralkodóknak egyellen joguk: kötelességük. És jól mondta ki! Zászlójára írta azt, hogy a királyok csak a népekért vannak és a népek csak azon arányban vannak irányukban lekötelve, melyben tőlük szolgálatokat nyernek. Ez hitvallásom. De ne zavarjuk össze az apákat a királyokkal. Gyermkeink irányukban, jótéteményeinktől függetlenül, le vannak kötelve. Egy rossz király a józan ész és igazság szempontjából rossz ember, és az erkölcsi értelemben is.

Ezért a tisztelet minden köteléke megszakad közte és alattvalói között. De ha az apa rossz, azért apa marad és gyermekeinek egyetlen egy kötelme sem szűnik meg irányában; mert az apai viszony föltétlen szentség jellegét viseli magán. Miért? Csak előítélet az oka-e ennek? Nem! Ugyanis a királyság emberi intézmény lévén, a királyok emberi eszközök. De az atyaság isteni intézmény; mert azt az embert, kit isten atyává tett, már maga az isten részben saját tulajdonaival ruházta fel. Vele együtt teremtő, a menynyiben ember ez lehet; s így képviselője az istenségnek. Ezért a gyermekeknek életök adójában mindig azt kell látniok és tisztelniok, kit az isten keze megáldott és megszentelt.

— Ez igaz, de az apaság szentsége csökkent-e napjainkban? Ime: ez a kérdés.

— Hogy e kérdésre megfeleljünk, arra elég összehasonlítni a hajdani családot a maival. Egykor a gyermekek és a szülék élete egymástól el volt különözve. Minden nap az étkezés órájában, minden este a lenyugvás előtt a gyermekeket az apa elé vezették, ki miután fedésekkel bölcsen vegyített néhány nyájas szót intézett hozzájuk, újra visszaadák nevelőik-vagy nevelőnőiknek, és a függöny köztük és közte legördült. Mi volt ennek eredménye? Az, hogy az apa reájok nézve mindig bíró, majdnem elrejtett isten maradt. Nem látták a gyöngeségeit, nem türtek hibái miatt. Egy ártatlan csalódás — a távolság által előidéztet csalódás — a gyermekeket azon remegésben tartá, mely nélkül nincs mély tisztelet, melyet a zsoltár-író méltán nevez a bölcsesség kezdetének. De akkor, ha az apa közbeavatkozik, bezzeg volt is befolyása.

Ha parancsolt, minő fölényt gyakorolt! Egy tekintete, egy hangnyomatéka, a szemöldökének egy összehuzódása, egy félig kimondott szava mint erősített, fékezett, rettentett, hatott! Barátaim közül egy öreg tábornok nekem gyakran elmesélé, hogy midőn éppen a sereghez akart indulni, mint önkéntes a forradalom alatt, anyja könnyekkel árasztá és csókjaival halmozta el, melyek mélyen meghaták — a nélkül, hogy megingatták volna; de észrevett atyja szemében, ki régi szigorú hivatalnok vala, egy félig eltítkolt s hamar fölszáritott könnyecseppet és szíve egészen elérékenyedett. Anyja minden zokogását szívesen odaadta volna ez alig észrevett könnyecseppért! Ime, egy valódi vonás az emberi természetből. Az hatja meg, a mit inkább sejtítve, mint tisztán lát; mert a lélek meghatottsága mind azzal fokozódik, mivel a képzelődés növeli, és a képzelődés mindenek előtt azon fejt ki erejét, a mit csak sejtteni lehet. Shakespeare nagyon jól értette az emberi természet e vonását, midőn IV. Henrikével ezt mondatja: „A nép annál fogva, hogy bírhatja királyát, vele a esömörletig jól lakott, és azon királyi megjelenést, melyet oly gonddal kellett volna takarékosan használni, Richard mintegy lesilányítá a folytonos és közönséges érintkezés által.” Ime, ez történik a mai családban. Mi együtt élünk, mondhanám, szinte összekeveredve gyermekeinkkel. Látnak minden órán, mindenféle öltözetben,

mindenféle, sőt még nevetséges helyzetben is. Látnak haragban, látnak ingyenczeknek, látnak hazugoknak, látnak hiúknak, szóval látnak olyanoknak, milyenek vagyunk. Senkinek sincs oly éles szeme, mint a gyermekeknek; így hát hamar behatolnak a fonákságaink titkaiba és kinevetik azokat néha magukban, néha nyíltan. Én láttam ezt! Láttam atyákat, kik gyermekeik gúnyolódását megérték és türték. Láttam fiúkat, kik magoknak azt a bűnös gyönyört szerezték meg, hogy atyjok gyengéit használták fel, nem csak arra, hogy azokból gúnyt üzzenek, de hogy azokat ki is zsákmányolják. . . Oh, ne mond, hogy nem így van! Az ő elmés diplomatiájuk hamar megtanítja őket arra, hogy gyengeségeinket ügyesen használják fel és a magok előnyére fordítsák. Továbbá kérlelhetetlen logikájuk hamar szembe teszi titokban magunk viseletét feddéseinkkel, és mikor parancsolni akarunk, midőn elkerülhetetlenül szükséges a parancsolás, olyan szivekkel találjuk szemben magunkat, melyekre nincs semmi hatásunk. Többé nem gyakoroljuk reájok a fölény] hatását, mert a napontai érintkezés azt elkoportatá; sem a tekintély hatalmát, melyet a mindennapi szüntelen együttlét csökkentte; sem a rábeszélés erejét, mert arra, hogy valaki által meggyőzzünk, szükséges benne biznunk, és gyermekeink nem biznak bennünk. Ime ez a baj! És ezennel felhivlak, hogy vagy tagad el, vagy mentsd ki.

— Kihívásodra azonnal megfelelek. De előbb valami egyebet akarok mondani. Te nagyon helyesled úgy-e azt az új törvényt, a mely minden gyermeket egyenlőn jogosít az atyai örökségben való részvételre?

— Kétségen kívül.

— Nő lásd: mind azon legalább látszólag igen komoly baj, melyet az imént lefestél, e törvényből származott.

— Hogyan?

— Igen egyszerűen. A vagyon egyenlő részekre osztása, feldarabolta a birtokot. Az által, hogy felosztottuk, elaproztuk. Ennek folytán a családi élet minden viszonya megváltozott. Többé nem léteznek azok a roppant terjedelmű lakások, melyek egy család minden tagját egy fedél alá gyűjthették egybe, de azért még is egymástól elkülönítve tarthatták. Pedig a házi béke gyakran elkülönített tér kérdése. A szolgálak számát apasztani kelle, a mi a szülék és gyermekek ösztökötéseit sürűbbé tette; le kelle mondani a felügyelőkről, a mi a szüléket kényszeríté, hogy azok helyét magok töltsék be. És mindezen napontai közvetlen érintkezések folytán a félelemnek a külső hódolatnak részben el kellett enyésznie, hogy helyet adjon a családiasságnak és közlékenységnek. A családi életben a viszonyok változása, e szerint, a törvényes viszonyokban beállott változásoknak szükség szerinti következménye.

Hegedűs István.

(Folytatjuk.)

Nyomtatott Stein J. kir. egyet. nyomd.

VEGYESEK.

A magyar nemzet művelődésügye régi, erőteljes gárdájából ismét egy derék harcost ragadott ki a halál. Az a férfiú, a ki a Pestalozzi eszméinek ha nem is a legelső, de bizonyosan az egyik legbuzgóbb apostola volt hazánkban; a ki az I. magyar, egyetemes tanító-gyűlés létrehozása és sikere érdekében (1848-ban) anynyit fáradozott, s a ki 1874-ben a III. ilyen gyűlést, mint korelnök, hajlott kora dacára is oly ifjú lelkesedéssel s egy szebb jövő reményének oly teljes hitével nyitotta meg és zárta bé: **dr. Tavassy Lajos, tanár, nincs többé!** A múlt január hó 28-án, Szepes-Iglón, élete 63-ik és tanársága 34-ik évében, költözött el e földről, a melynek felvirágzásáért s a rajta élő nemzet szabadsága- és jólétéért. majdnem 40 éven át, küzdött a legszivósabb kitartással eszével, tollával — s a mikor kellett — kardjával is. — *Béke poraira, áldás emlékére!*

— Nyilvános nyugtatványok. (Folytatás.) E lap 1877-ki folyamára előfizettek:

a) egész évre 3, frttal.:

43. Jányai Lajos, néptanító, Mákón 44. Boga Bálint, felső népiisk. igazg., Gyergyó-Alfaluban. 45. A községi iskola, Szilágy-Somlyón. 46. Graf Jakab, ev. ref. tanár, helyt. 47. Gunesch Károly, ev. luth. tanító, helyt. 48. Nagy Károly, leány iskola igazgató, Kézdi-Vásárhelyt. 49. Rácz Miklós, tanító, Somkereken. 50. Russó Victor, képezői tanár, helyt. 51. Szász Károly, m. kir. Therezianumi tanító, N.-Szebenben. 52. Az első kerületi áll. tanító képezde, Budapesten.

b) az I. félévre 1 frt 50 krjával:

53. Ladányi Gedeon, egyetemi tanár, helyt. 54. Makkai Márton, tanító, Felvinczen. 55. Bartha Béni, tanító, Sepsi-Szt.-Györgyön. 56. Binder Laura k. a., tanítónő, B.-Hunyadon. 57. Téglás József k. a. tanítónő, Kalota-Szt. Királyon. 58. Szentgyörgyi Lajos, ev. ref. tanító, helyt. 59. Pataki Ferencz Fröbel-intézeti tanító, helyt. 60. Bújthe László, róm. kath. tanító, helyt. 61. Kriza Sándor, unitárius tanító, helyt. 62. Sárdi József, unitárius tanító, helyt. 62. Sárdi Imre unitárius tanító, Kövenden. 64. Népművelők egylete, Budapesten. 65. Víz Ferencz realisk. tanár, Körmöczbanyán. 66. Erdődi János, igazgató, Kassán. 67. A kir. kath. képezde igazgatósága, Szathmáron. 68. Gönczi János tanító, M.-Vásárhelyt. 69. Józsa Mihály, tanító, Krizbán. 70. Kós Ferencz, tanfelügyelő, Beszterczén. 71. Kállai József birtokos, Zilahon. 72. A községi iskola, Ráton. 73. Ligethi Róza, uraszszony, helyt. 74. Molnár Sándor, tanfelügyelő, Segesvárt. 75. Nyesti Lajos ev. ref. tanító, Lompérton. 76. Parti Gábor, tanító, H.-Szoboszlón. 77. Reitter Károly, tanító, Temesvárt. 78. Schwarezel Adél k. a., tanítónő, helyt. 79. Szigethi Katalin k. a., tanítónő, helyt. 80. Szabó Róza k. a. gyermekkertész, helyt. 81. Szeremlei Lajos, tanfelügyelő, Fogarason. 82. Sárdi Lőrincz, könyvvezető, helyt. 83. Dr. Strosz Ernő, orvos, Zsombolyán. 84. Tulogdi Pál, tanító, Vargason. 85. Vajna Sándor tanfelügyelő, S.-Szt.-Györgyön. (Folytatása a jövő számban.)

Kolozsvárt, 1877 febr. 13-án.

Propper Ferencz
a kolozsmegyei tanító-testület pénztárnoka.

Felelős szerkesztő: **VÁRADI KÁROLY.**

az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.